

Катерина Кириченко

Матеріали до історії Познанського кодексу № 94 (Кодексу Рачинських)

У житті *Познанського кодексу* (далі — *Кодекс*)¹, що, напевно, справедливо для усіх рукописів, значно більше невідомих фактів, ніж достеменно доведених та безперечних. Однак чим довше шлях рукопису до сучасного місцезнаходження, тим більше слідів залишається на долю дослідника. Маргіналії, примітки, виправлення, сімейні хронічки на незаписаних сторінках, описи бібліотек, де згадується збірка — рукопис може отримати усі ці свідчення власного бурхливого життя. *Познанський кодекс* за цими прикметами «прожив» досить цікаве життя.

Кодекс є збіркою, що умовно складається з двох частин². Перша частина [сторінки рукопису 1–291]³ написана одним почерком (канцелярським, за визначенням Ст. Пташицького⁴) після 1583 р.⁵ До її складу входять (за заголовками): I. «Починається повесть в витезах с книгъ сэрбських а злаща в славномъ рыцэры Трычан[е], в Анчалоте, и в Бове, и о иныхъ многихъ витезах добр[ых]» [с. 1–127]⁶; II. «Исторыя в княжати Кгвидоне» [с. 129–171]⁷; III. «Исторыя в

1 Йдеться про рукопис: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Raczyńskiego, Poznań. Rkp. 94. 344 k. (Biblioteka Narodowa w Warszawie. Zbiór mikroform. Mf. 8886, 50223).

2 Я. М. Щапов пропонував поділ збірки на 3 частини (*Восточнославянские и южнославянские рукописные книги в собраниях Польской Народной Республики* / составитель Я. Н. Щапов. Ч. II. Москва: Институт истории СССР АН СССР, 1976. С. 81–84 [№ 218]), однак, видається, виділена ним друга частина [с. 293–328] належить до XVII ст., як і його ж таки третя частина. Так, вона написана одним почерком, але бачимо, що хронологічно останній запис відноситься до 1635 р. (Підтвердження королем Владиславом IV „rejestrу oprawy dworu” Казимира [сс. 293–301]).

3 Тут і далі посилання на рукопис подано в тексті у квадратних дужках, якщо це не зазначено спеціально.

4 Лист Ст. Пташицького цит.: Веселовский А. Н. *Из истории романа и повести. Материалы и исследование*. Выпуск второй. Славяно-романский отдел. СПб., 1888. С. 130–131.

5 Улащик Н. Н. *Введение в изучение белорусско-литовского летописания*. Москва, 1985. С. 54–55. Его же. Предисловие. *ИЭСЛ*. Т. 35. М., 1980. С. 11–12.

6 Вид.: Веселовский А. Н. *Из истории романа и повести*. Приложения: с. 1–127; *Легенда о Тристане и Изольде* / подг. А. Д. Михайлова, М., 1976. С. 384–475; E. Sgambati, *Il Tristano biancorusso*, Firenze, 1983 [Studia historica et philologica. XV. Sectio slavoromanica. 4.]

7 Вид.: Веселовский А. Н. *Из истории романа и повести*. Приложения: с. 129–172.

Атили королі угорськомъ» [с. 173–224]⁸; IV. «Летописецъ великого кнѣтва литовьского и жомоґтськоґо» [с. 225–291]⁹.

Друга частина рукопису [с. 293–335] — записана кількома почерками, належить до XVII ст.¹⁰ і складається, в основному, з родинних записів Уніховських [с. 328–335]. Перед цими записами йдуть копії двох актів, писані одним почерком: «Копія підтвердження королем Владиславом IV у 1635 р. „rejestru orgawu dworu” короля Казимира» [с. 293–301] та «Ухвала Жигмунта I та панів рад про оборону земську від 1528 р.» [с. 302–328]¹¹, а також коротке повідомлення про укладення Люблінської унії [с. 328]. Родинні записи Уніховських розташовані не за хронологією і належать різним авторам. Якщо йти за хронологією викладених подій у них, то ця частина виглядає так¹²:

1. записи (автограф) Григорія Павловича Уніховського [с. 341–344] — 1548–1596 (1606, запис якогось з синів Григорія Павловича (Яна?) про смерть батька);
2. «Urodzenie Panow Tryznow» (матір'ю Григорія Павловича Уніховського була Катарина Захаровна Тризна¹³) [с. 333–335] — приблизно до 1571 р.¹⁴;
3. записи (автограф) Павла Григоровича Уніховського [с. 337–339] — 1608–1650;
4. записи (автограф) Єроніма Павловича Уніховського [с. 328–332] — 1637–1672¹⁵.

Подібне розташування говорить про те, що першопочатково записи кожного з представників роду Уніховських (та генеалогія Тризн), скоріш за все були окремими зошитами, лише пізніше приплетеними до збірки¹⁶. Тобто, по суті, дві час-

8 Оригіналом для цієї повісті слугував польський переклад з латинського видання, здійснений Ципріаном Базиліком та виданий 1574 р. Вид.: Веселовский А. Н. *Из истории романа и повести*. Приложения: с. 173–236; Andras Zoltan, *Oláh Miklós Athila című munkájának XVI. századi lengyel és fehérorosz fordítása*. (Az előszót írta: Udvari István) Nyíregyháza, 2004.

9 Вид. Список графа Рачинского. *ПСРЛ*. Т. 17. Пгр., 1907. Стб. 295–356; Летопись Рачинского. *ПСРЛ*. Т. 35. М., 1980. С. 145–172.

10 Це підтверджують і філіграні: для другої частини був використаний інший папір. Див.: *Восточнославянские и южнославянские рукописные книги в собраниях Польской Народной Республики*... Ч. II. С. 81 [№ 218].

11 У копіях актів, судячи з маргіналії почерком XVII ст., читача цікавили Глібович [с. 305: «Глѣбовича»], Хребтович [с. 309 та ін.: „Chreptowicz”] та Тризни [с. 317: „Tryzny”].

12 У цієї частини є навіть своя власна пагінація, крім загальної. Так, сторінкам загальної пагінації 341–344 відповідають сторінки, зазначені як 1–4, сс. 337–339 — с. 5–7, сс. 328–332 — с. 7–9. Але важко сказати, коли саме ці сторінки були пронумеровані. Можливо ця пагінація належить Ст. Пташицькому, який користувався *Кодексом* при викладі історії родини Уніховських. Див.: S. Ptaszycski, „Dzieje rodów litewskich, jako materiał do archeologii historycznej”, *Ateneum. Piśmo naukowe i literackie*. Т. III, z. 3. 1888. S. 537.

13 Rkps. Nr. 94. К. 341: «дочка пана Захаґи Трыґны именем Катарына».

14 Генеалогія Тризн закінчується смертю Катарини Захаровни († 10 лютого 1571 р. [с. 343]), причому вказується, що вона „zostawiła synow siedmiu, A corek szesc” [с. 335]. Згідно з записами Григорія Павловича Уніховського, у Катарини та Павла Уніховських було 9 синів та 8 дочок. Але на 1571 р. (тобто перед смертю матері) у живих залишалось справді 7 синів та 6 дочок. Однак, у 1571 році, очевидно, вже після смерті матері, помер Федор Павлович Уніховський. Таким чином, можна датувати укладення генеалогії Тризн 1571 р., хоча список належить пізнішому часу.

15 С. 336 та 340 — незаписані.

16 На жаль, сучасна палітурка збірки походить з XVIII ст.

тини *Кодексу*, який розглядається, є двома окремими пам'ятками. Хоч і пов'язаними між собою. Але друга частина може дати лише картину циркулювання рукопису у перше десятиліття по його створенню.

Саме ж створення збірки подібного змісту залишається у темряві. Питання коли і як *Кодекс* потрапив у власність Уніховського, думаю, залишиться загадкою. Так само, як і питання, чи був рукопис замовлений саме Уніховським, а не, скажімо, Тризною чи Радзивилом¹⁷. Небезперечними є твердження Ст. Пташицького про Вільнюс, де нібито була написана перша частина *Кодексу*¹⁸, та Ю. Карського, який місцем написання вважав «Новогрудский уезд»¹⁹. Однак, як помітив ще А. Брюкнер, велика кількість маргіналій почерками (чи дуже схожими на них) Павла Григоровича [напр., на сс. 225, 226, 228 та ін.] та, особливо, його батька Григорія Павловича [напр., на сс. 228, 229, 232, 233, 241 та ін.], передбачає, що збірка належала Уніховським від 1590-х років²⁰. Останній запис сімейних записів Уніховських датований (як вже було вказано) 1672 р. Таким чином, між 1672 та 1736 роками рукопис, можливо із усіма паперами²¹ Уніховських, перейшов до Радзивилів.

Історія віднайдення збірки та її одиничність також має свої загадки. Першовідкривачем *Кодексу* у сучасній історіографії вважається О. М. Бодяньський, який у 1846 р. опублікував (оприлюднив — 28 листопада 1842 р.) огляд складу рукопису та деякі витримки із нього, чомусь розділивши літопис та повісті²². Однак, ще у 1822 році Юліан Урсин Немцевіч надрукував невеликий фрагмент тексту (транслітерований латиницею у польському написанні) з історією кохання Жигмунта Августа до Барбари Радзивил та опис збірки, подібної до *Познанського кодексу*²³. За словами Ю. У. Немцевіча, він віднайшов цей рукопис у бібліотеці Академії у Вільнюсі, у 1819 році²⁴. Натомість, у 1836 році в *Сборнике Муханова*, укладач опублікував цей самий фрагмент з єдиною приміткою, що текст походить з рукописів бібліотеки Радзивилів, на жаль, не вказавши ані місцезнаходження бібліотеки, ані

17 M. B. Topolska, *Czytelnik i książka w Wielkim Księstwie Litewskim w dobie Renesansu i Baroku* (Warszawa, 1984) S. 290–291.

18 Лист Ст. Пташицького цит.: Веселовский А. Н. *Из истории романа и повести*. С. 130–131.

19 Карский Е. Ф. *Белоруссы*. Т. III. Пг., 1921. С. 76.

20 A. Brückner, "Ein weissrussischer Codex miscellaneus der Gräfllich-Raczyński'schen Bibliothek in Posen", *Archiv für slavische Philologie*. IX. (Berlin, 1886.), 352. Записи Григорія Павловича Уніховського були зроблені, скоріше за все 1598 р., тому крайньою хронологічною межею можна вважати цей рік. Див.: Веселовский А. Н. *Из истории романа и повести*. С. 131.

21 Андрэй Радаман. Інструкція Новагородскага соймака паслам на елекцыйны сойм 1587 г. *Беларускі гістарычны алянд*. Том 10. Сш. 1–2 (18–19). 2003. С. 163–174.

22 Бодянский О. М. О поисках моих в Познанской публичной библиотеке (читано 28-го ноября 1842 г.), *Чтения в Обществе истории и древностей российских*, 1846, кн. 1, с. 7–11 (про літопис), 27–32 (про збірку).

23 Niemcewicz J. U. *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polsce z rękopismów, tudzież dzieł w różnych językach o Polsce wydanych oraz z listami oryginalnymi królów i znakomitych ludzi w kraju naszym*. Т. I (Warszawa, 1822). S. 391–393. Фрагмент, опублікований Немцевічем, є очевидною копією (не списком) фрагменту з т. зв. літопису Рачинського, датованого 1545 роком (Список графа Рачинского. *ПСРЛ*. Т. 17. Стб. 353–355; Летопись Рачинского. *ПСРЛ*. Т. 35, с. 171–172).

24 Niemcewicz J. U. *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polsce ...* s. 391.

жодних власних спостережень над рукописом²⁵. Причому, як помітила Т. М. Судник, «по ряду написаний, отличных от Познанского сборника, публикация Ю. У. Немцевича сближается с тем же летописным отрывком (написанным, однако, кириллицей), помещенным в “Сборнике Муханова”»²⁶. З цього, а також з того, що транслітерацію уривку Ю. У. Немцевіча неможливо приписати самому видавцю (?), Т. М. Судник зробила висновок про існування якогось іншого списку з таким самим складом, як і *Познанський кодекс*. Він нібито мав знаходитися у бібліотеці Вільнюського університету. Але, на жаль, ніяких слідів подібного списку віднайти не вдалося, тому його існування більш ніж гіпотетичне. Починаючи із опису, поданого Ю. У. Немцевічем, все скоріше вказує на тотожність рукописів Познанського та «вільнюського». Іншими словами, як ми спробуємо довести, Ю. У. Немцевічу можна віддати першість у віднайденні нашої збірки.

Вказана близькість уривків Ю. У. Немцевіча та П. Муханова пояснюється дуже просто: Муханов використав для публікації текст Немцевіча. Звісно, текст уривку було знов транслітеровано кирилицею, що дало певну кількість співпадінь із оригіналом, та різничитань із копією Немцевіча. Подібну операцію Муханов проводив з актами *ЛМ* з Тек Нарушевича²⁷. Також він трошки «зрусифікував»²⁸ уривок, що ще більше віддалило публікований ним текст від оригінала.

Залежність уривку Муханова від уривку Немцевіча стає очевидною при детальному порівнянні. Різничитання між ними пояснюються частіше за все саме різницею у правописі між польською та російською (зрештою, сам Немцевіч теж пішов подібним шляхом²⁹). Наприклад, якщо у Немцевіча «Рап», «Рапиіи», «Раповіе гада», «Віелум холо^отм» (оригінал: «панъ», «панию», «панове рада», «ѣълымъ голова^{мъ}»), то у Муханова — «панъ», «паню», «панове Рада», «ѣълымъ голова^{мъ}». До цих різничитань можна додати:

25 *Сборник Муханова*. М., 1836. С. 140–141 [№ 87] ; нібито перевиданий у: *Pomniki do dziejów litewskich ... zebrane przez T. Narbutta*. (Wilno, 1846). S. 79–80. Хоча Нарбут видав не уривок Муханова, а уривок Немцевіча, судячи з усього, скоригований за текстом Муханова.

26 Судник Т. М. «Повесть о Трышане» в Познанском сборнике XVI века. *Легенда о Трышане и Изольде*. М., 1976. С. 700.

27 *Сборник Муханова*. С. II, с. XXVII (в прим.)

28 Це повністю узгоджується з поглядами Муханова. Див. передмову до видання: «Эти официальные акты, написанные все на Русском языке, будут служить лучшим доказательством, что западные наши провинции (которые поляки называют — забранным краем, а русские весьма недавно начали называть — возвращенными губерниями), были населены Русскими, исповедовавшими Греко-российскую веру; что почти все жители говорили по-Русски, судопроизводство с самого начала было на языке Русском, дипломатические сношения велись на языке Русском» (*Сборник Муханова*. С. I.)

29 Див., наприклад:

Оригінал	Немцевіч
вльбрахтовичу на тотъ с палацу	Olbrychtowiczu na toy z Pałacu

- написання часток «nie»/«не»:

Немцевіч	оригінал	Муханов
niemohuczy	не могучы	не могучи
niemoch	не могъ	не могъ

- та вживання прислівників та приставок «u»/ «w»:

uszół	ѡшоль	вшоль ³⁰
u Filipów	ѡ Филипо ^B	въ Филиповъ
u zamku	ѡ замку	въ замку

Також Муханов «виправив» Немцевіча у деяких словах і виразах, що звучали скоріше як польські:

do ieiey	до нее	до ней
chozenie był uczynił	хожэнье был ѡчинилъ	хоженіе учинилъ
obiecał	ѡбещалъ	обещалъ
krewkosti	крєвкости	крепкости
Polszczy	Польщы	Польши
nawieźaiuczy	навежаючы	навѣщаючи
srokho	срокго	строго

Навіть із цих різночитань видно, що уривок Муханова залежить від видання Немцевіча. Але є ще докази, які не залишають ніяких сумнівів. Невірно визначений Немцевічем рік — 1546 (в оригіналі: ҃а.ф. мѣ (1547), який перекочував у видання Муханова, переконливо говорить, що в руках останнього було або видання, або виписки Немцевіча. Також Муханов запозичив дужки, проставлені в тексті Немцевичем: «i tohoż czasu Plebana przywieli (kotoroho na to hotowoho mieli)» / «и тогожь часу плебана привели (которого на то готового мѣли)». Зрозуміло, що в оригіналі нічого подібного немає. Навіть відсутні у Муханова три крапки, що є у Немцевіча, які позначають, очевидно, три крапки рукопису — «...», видають джерело публікації 1836 року.

На те, що Муханов використав радше записи, ніж видання Немцевіча, вказує подане ним місцезнаходження рукопису: «подлинная рукопись хранилась в Радзивилловском Архиве»³¹. Як вже було зазначено, у виданні Немцевіч писав, що рукопис знайшов «w Wilnie, [...] w bibliotece Akademii»³². Записів Немцевіча щодо *Кодексу*, фрагмент з якого він видав, ми не маємо, але у Вільнюсі в той час (1814–1838 рр.) працювала т. зв. «порадзивилівська комісія», і частина Несвізької колекції Радзивилів була вивезена саме до Вільнюса (звідки потім рукописи

30 У значенні «увійшов».

31 *Сборник Муханова*. С. 140, прим. (*).

32 Niemcewicz J. U. *Zbior pamiątek historycznych o dawnej Polsce* ... s. 391.

могли потрапити і в інші бібліотеки)³³. Тож Немцевіч міг замітити у своїх записах (але не використати при виданні) інформацію про першопочаткове місцезнаходження рукопису у архіві Радзивилів. Крім того, на самому *Кодексі* є записи, що свідчать про його належність Радзивилам (див. далі)³⁴. Муханов, таким чином, вказав де знаходився оригінал, не вказуючи місцезнаходження копії, тобто списку Немцевіча, хоча при виданні використав саме копію.

Усе вищесказане переконує у тому, що Муханов не бачив оригінал чи цілий список літопису (не кажучи вже про повну збірку), а бачив тільки уривок. Як відомо, цей фрагмент знаходиться наприкінці літопису. Але Муханов *після* тексту уривку зазначає: «Следует летопись В. К. Литовского и Жмудского»³⁵. І це теж вказує на джерело його публікації — Немцевіча, який *після опису* повістей збірки, у якій він знайшов цей уривок вказує: «Daley zaś znajduje się Latopis W. X. Litt. i Żmudzkiego...»³⁶.

Але сам Немцевіч бачив оригінал кодексу, що тепер називається *Познанським*. Так, у частині, яка відкривається історією таємного шлюбу Жигмунта Августа і Барбари Радзивил, основний масив опублікованих ним джерел складають листи Жигмунта Августа до Миколая Радзивила³⁷. Саме ці листи й цікавили Немцевіча. Розшукуючи їх у архіві Радзивилів, який знаходився на той час у Вільнюсі, Немцевіч міг знайти і цей рукопис, який зараз зберігається у Бібліотеці Рачинських. Таке припущення виглядає тим більш правдоподібним, що тепер видані Немцевічем листи знаходяться саме у Познані³⁸.

Збірка, яку бачив Немцевіч, була тотожна за змістом із *Познанським кодексом*. На це вказує його визначення рукопису, яке точно вкладається в усі зовнішні прикмети *Кодексу*. Немцевіч назвав фрагмент, який він видав так:

„Kopia z ułamku dzieiów dawnych, którego początek taki: Powiest o Witeżach z knih Jserpskich, a zwłaszcza o sławnym Rycery. Trygaczania, o Jancelocie, o Bowie, i o inszych. Daley zaś znajduje się Latopis W. X. Litt. i Żmudzkiego poczynaący się roku od St. S. 5526”³⁹.

33 Teresa Zielińska, „Archiwa Radziwiłłów i ich twórcy”, *Archeion*. T. LXVI (1978), 118. Подібна доля спіткала рукопис *O początkach, wywodach, dzielnościach...* Мацея Стрийковського, який трапив спочатку у Вільнюс, а згодом — до Пулавської бібліотеки А. Чарторийського. Див.: J. Radziszewska, „Maciej Strykowski i jego dzieło”, *Strykowski M. O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żemojdzkiego i ruskiego, przed tym nigdy od żadnego ani kuszone, ani opisane, z natchnienia Bożego a uprzejmo pilnego doświadczenia*, opracowała J. Radziszewska (Warszawa, 1978), 18–19.

34 І це може бути непрямим доказом, що Немцевіч бачив саме оригінал.

35 *Сборник Муханова*. С. 141.

36 Niemcewicz J. U. *Zbiór pamiątek historycznych o dawnej Polsce* ... s. 392.

37 Niemcewicz J. U. *Zbiór pamiątek historycznych o dawnej Polsce* ... s. 391–484.

38 *Listy króla Zygmunta Augusta do Radziwiłłów*, opracowanie, wstęp, komentarze Irena Kaniewska (Kraków, 1997), 39–45, 57, 66, 73, 89 etc.

39 Niemcewicz J. U. *Zbiór pamiątek historycznych o dawnej Polsce* ... s. 392. Підкреслені слова співпадають із назвами у Познанському рукописі (див. далі).

Зрозуміло, що визначення «копія» стосується виписок, натомість наступні за ним слова є у Кодексі, як заголовки. На обкладинці *Познанського кодексу*, почерком XVIII ст., вказано: «Ułomek dziejów dawnych po rusku o krolu Markie Kornwo O Hrabi Gwidonie, o Athylie krolu węgierskim. Tudzież zycia dawnych xiażąt litewskich»⁴⁰. Сам рукопис дійсно починається з наведеного вже вище заголовку, з якого Немцевіч вибрав слова «повесть в витезах с книгъ сэрбьских а звлаща в славномъ рыцэры Трычан[е], в Анчалоте, и в Бове, и о иншыхъ». Згаданий *Летописець Великого княжества Литовского* (список Рачинського) першою датою має 5526 рік від створення світу [с. 225], що відмічено на полях рукопису почерком XVIII ст. Можна припустити, що й визначення історії: «krótkie opisanie w mało Rossyiskim ięzyku, początów miłości Zygmunta Augusta z piękną Barbarą»⁴¹ Немцевічу підказала маргіналія [с. 290]: «мило^сть корола Жыкгимон^та Августа з Ба^рварею Радивиловною».

Доводячи гіпотезу про знайомство Ю. У. Немцевича з рукописом саме *Познанської збірки*, очевидно, потрібно пояснити і причину помилок у транслітерації уривку. І це, як видається, досить просто зробити. По-перше, складно сказати чи сам Немцевіч робив виписки з рукопису, чи просив писця виписати йому цей фрагмент. Практику транслітерування кириличних текстів для польських істориків можна проілюструвати, скажімо, Погодінським списком *Інатіївського літопису*, який переписали для Адама Нарушевича (*Краківський список*)⁴². По-друге, не варто забувати, що тепер для порівняння наявний тільки виданий текст, який пройшов принаймні «подвійну обробку»: від виписки Немцевіча до людини, що цю виписку набирала. Абсолютної точності у передачі тексту джерела неможливо досягти і при сучасних видавничих можливостях. Що вже казати про 1822 рік.

Підбиваючи підсумки, можна запропонувати такий шлях *Познанського Кодексу*: з Радзивилівського архіву у Несвіжі рукопис між 1814 та 1819 роками потрапляє до Вільнюса, де його знаходить Немцевіч і робить з нього виписки. З Вільнюсу, приблизно у другій половині 30-х років XIX ст., *Кодекс* «мігрує» до бібліотеки графа Рачинського у Познань. Там його бачить якийсь з «русских путешественников» і повідомляє про нього Бодянського⁴³. Таким чином, О. М. Бодянський і знаходить цей *Кодекс* 1841 чи 1842 р. Виписки Немцевіча, очевидно, залишаються у Варшаві, де з ними знайомиться П. Муханов.

Вихідна ж точка «мандрів», тобто Несвіж, є найбільш доказовою, оскільки вона задокументована.

40 A. Brückner, "Ein weissrussischer Codex miscellaneus der Gräfllich-Raczyński'schen Bibliothek..." S. 353; *Восточнославянские и южнославянские рукописные книги в собраниях Польской Народной Республики*. Ч. II. С. 81 [nr 218]; *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce. Katalog*. Wydanie drugie zmienione. Opracowali Aleksander Naumow oraz Andrzej Kaszlej; przy współpracy Ewy Naumow i Jana Stradomskiego (Kraków, 2004), 484 [nr 1039].

41 Niemcewicz J. U. *Zbiór pamiątek historycznych o dawnej Polsce* ... s. 391.

42 *ПСРЛ*. Т. 2. С. I-J.

43 О. М. Бодянский. О поисках моих в Познанской публичной библиотеке... С. 7.

* * *

Кращим описом рукопису залишається опис, зроблений А. Брюкнером⁴⁴. А. Брюкнер, здається, був першим, хто помітив на рукописі запис почерком XVIII ст., про належність кодексу Радзивилам⁴⁵. Цю ж інформацію (з посиланням на А. Брюкнера) подав Ю. Карський⁴⁶. Я. Н. Шапов, при описі кодексу зазначив запис: «На стр. 5 пометка „№ 24 z biblioteki ...”»⁴⁷. Новіші описи не подають нових відомостей про рукопис⁴⁸.

А. Брюкнер спробував ідентифікувати власника кодексу, який у XVIII ст. залишив свій підпис. Оскільки він прочитав тільки дві літери «X» та «R» («X[ieź] R[adziwiń]»), то точно встановити, котрий з Радзивилів був власником рукопису, не зміг. А. Брюкнер припустив, що «X» сполучене із літерою «K» і тому запис *«треба розуміти, як власноручний підпис Кароля Станіслава Радзивила, литовського канцлера, що помер у 1711 р.»*⁴⁹ [...] або *Кароля Радзивила, змерлого 1790 р.»*⁵⁰.

На рукописі справді є запис про належність кодексу Радзивилам (арк. 2, 3, 5), однак без жодної вказівки на місцезнаходження. На аркуші 3 тільки підпис «AKXR», натомість на арк. 5 на нижньому полі є запис «№ 24. Z biblioteki nas[z]» та підпис «AKXR» (див. рис. 1). Спираючися на описи Радзивилівських зібрань, можна досить певно говорити, що підпис «AKXR» належить Анні з Сангушків Радзивил, і має читатися так: «A[nna] K[atarzyna] X[ieźna] R[adziwiń]»⁵¹. На жаль, у новіших описах рукопису цей підпис ніяк не коментувався⁵².

Ю. Радзішевська, яка знайшла і видала працю М. Стрийковського «O początkach i wywodach...», так само зідентифікувала підпис на нижньому полі аркуша 5 «№ 32 z biblioteki naszej AXR (Anna księżna Radziwiłłowa)»⁵³. Підпис, що є на оригіналі М. Стрийковського тотожний тому, що є на *Познанській збірці*. Згадка про рукопис М. Стрийковського є не випадковою: обидва пам'ятники пов'язані спільною долею. Спочатку *Познанський кодекс* та оригінал М. Стрийковського перебували у Бялей-Підляській. Від осені 1736 р. — у Несвіжі.

44 A. Brückner, "Ein weissrussischer Codex miscellaneus der Gräfllich-Raczyński'schen Bibliothek..." S. 345–391.

45 A. Brückner, "Ein weissrussischer Codex miscellaneus der Gräfllich-Raczyński'schen Bibliothek..." S. 352–353.

46 Карский Е. Ф. *Белоруссы*. Т. III. Очерки словесности белорусского племени. 2. Старая западно-русская письменность. Пг., 1921. С. 76.

47 *Восточнославянские и южнославянские рукописные книги в собраниях Польской Народной Республики*. Ч. II. С. 81 [№ 218].

48 *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce*. S. 484 [nr 1039].

49 Насправді, у 1719.

50 Йдеться, очевидно, про Кароля Станіслава Радзивила «Пане Коханку» (1734–1790). A. Brückner, "Ein weissrussischer Codex miscellaneus der Gräfllich-Raczyński'schen Bibliothek..." S. 352–353.

51 Анна Радзивіл з Сангушків (1676–1746), від 1692 р. дружина Кароля Станіслава Радзивіла, канцлера литовського (Wanda Karkucinska, „Radziwiłłowa Anna Katarzyna z Sanguszków”, *PSB*. Т. XXX/2–XXX/3. z. 125–126. s. 384–388).

52 Улащик Н. Н. *Введение в изучение белорусско-литовского летописания*. С. 11–12.

53 J. Radziszewska, „Maciej Strykowski i jego dzieło”, *Strykowski M. O początkach, wywodach, dzielnościach...* S. 22.

Восени 1736 р., через побудову окремого приміщення для бібліотеки та архіву у Бялей, одному з маєтків Радзивилів, був проведений опис книг та рукописів, що знаходилися у цьому маєтку⁵⁴. Деякі рукописи та книги були вивезені до Несвіжу, деякі залишилися у Бялій. Результатом такої ревізії стало кілька рукописів, переплетених у одну книжку, яка зберігається тепер у Головному архіві давніх актів у Варшаві⁵⁵. Рукопис складається з 7 описів книг та паперів, що знаходилися на жовтень–листопад 1736 р. у Бялей (усі сім описів відносяться саме до цього періоду: жовтень–листопад 1736 р.). Описи переплетені не за хронологією складення: першим йде опис від 13 листопада, сьомим — опис, датований жовтнем 1736 р. Причому жовтневі описи (ix 3) усі не мають конкретної дати, натомість листопадові усі датовані: 13, 10, 6, 17 листопада. Отже, у збірці описів є наступні реєстри:

№ (дата)	Сторінки рукопису	Назва за рукописом
1. (13 листопада 1736)	C. 1	„Specification Des Livres dela Grande Bibliotheque, qui après la Revision faite le 13 Novembre 1736 restent a Biala apres deson Altesse Seren ^{me} Madame La Princesse Grande Chanceliere etc.” ⁵⁶
2. (жовтень, 1736)	C. 4	„Specyfikacya Generalna z Dyspozycyi JO xzny Jmci Anny z xiąząt Lubartów Sanguszkówny Radziwiłłowej Kanclerzyniey Wielkiey WXL ^o Biblioteki, Przywileiow y Papierów do Nieswiza z Archiwow Bialskich idących A 1736 mensis 8bris.” ⁵⁷
3. (жовтень, 1736)	C. 10	„Konnotacyia Generalna z Dyspozycyi JO xiężny Jmci Dobrodz: Kanclerzyniey WWXL. Sprawy Dobr w Posseysi będących tak JO xiężny Jmci Dobrodz: iako y JO xiąz Jmc Śluckiego Starosty Przemyskiego Jur y Bibliothek w Bialej zostaiących Przy Rewizyi Mensi 8bri 1736.”
4. (10 листопада, 1736)	C. 13	„Reyestr Pozostalych xiąg Manuskryptow Pisanych w Bibliotece Bialskhey mnieyszey, u JO xzny Jmci Anny z xiąząt Lubartów Sanguszkówny Radziwiłłowej Kanclerzyniey Wielkiey W ^o X ^a L ^o pod No 17 et 28. D. 10 9bris A ^o 1736 Spisany”
5. (6 листопада, 1736)	C. 16	„Specyfikacya xiąg Pisanych Manuskryptow wyiętych z Pod No 17 et 28 y (sic) Biblioteki Bialskiey JO xzny Jmci Anny z xiąząt Lubartow Radziwiłłowej Kanclerzyniey WWXL y do Nieswiza przy archiwach odesłanych A 1736 die 6us 9bris”
6. (17 листопада 1736)	C. 25	„Specification Des livres qui ant âtes donne dela Bibliotheque francoise de J. A. S. Madame la Princesse de Radziwiłł, Grande Chanceliere de Lituaniae. — pour J. A. S. Monseignour Le Prince Michel de Radziwiłł Generalen Second des Armées de Lituaniae, Le 17 9bre 1736.”
7. (жовтень, 1736)	C. 27	„Specyfikacya Papierow do Transakcyi JOsw xzny Jmci Dobrodziki (sic) Kanclerzyniey WWXLit ^o zebrane z rozných Spraw” ⁵⁸

54 Wanda Karkucińska, „Radziwiłłowa Anna Katarzyna z Sanguszków”, *PSB*. T. XXX/3, z. 126. S. 386.

55 *Disposition de Biala 1736 — Summarysze Biblioteki y Archiwum Bialskiego*, Archiwum Główny Akt Dawnych w Warszawie. Archiwum Radziwiłłów. Dział XXVI. Rkps. 10. (stara signatura: VIII–9). 34 k.

56 Тут і далі при цитуванні використовується оригінальне написання джерела.

57 Іншим почерком, іншим чорнилом.

58 На сторінці 26: „Regestr Papierow z rozných Spraw zebrane y do Transakcyi JO Xiężny Jmc Dobr: odložone, w Bialej przy Rewizyi Mens 8bris Ad 1736.”

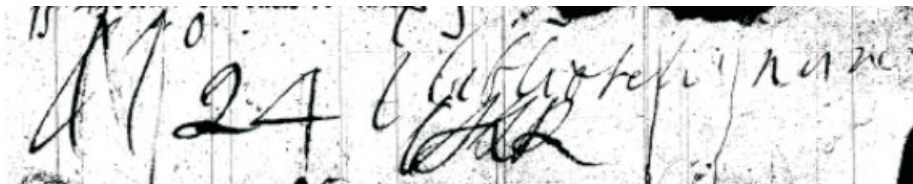

Рис. 1. Автограф кн. Анни з Сангушків Радзивил на Познанському кодексі

Реєстри записані кількома різними почерками, однак в усіх списках є помітки однією рукою. Усі реєстри підписані Анною з Сангушків Радзивил. Запис на сторінці 34 (примітка почерком, яким здійснено усі виправлення та примітки по текстах) після номеру 7 («Specyfikacyi Papierow do Transakcyi JOsw xznu Jmci Dobrodziki Kanclerzyniey WWXLit^o zebrane z roznych Spraw») повідомляє, що «Niektore sa Oryginaly między temi Papierami, dla tego Ja włożyłam do Archiwow Bialskich, poniewiaz takeż drugie znajdujā się w Archiwach Nieswieskich». Ще більш промовистою щодо авторства цих приміток є два записи, зроблені тією ж рукою. Перший, на полі с. 23, пояснює, що «Te Dwie księgi zostajā się w Bialej, poniewaz takie drugie są w Syna mego xcia Hetmana» (див. додаток). Згаданий у записі син Анни з Сангушків Радзивил, це, очевидно, Міхал Казимір Радзивил «Рибенько» (1702–1762), який від 1735 р. був великим литовським гетьманом⁵⁹. Наприкінці «Специфікації» (с. 24) є вже знайомий нам підпис, тільки прізвище записано повністю: «AKXRadziwillowa» — й після підпису також розпорядження щодо книг «to wszystko zostaje się młodszego syna⁶⁰» (див. рис. 2).

Познанський кодекс з'являється у списку манускриптів, що були відправлені з Бялей до Несвіжа у листопаді 1736 року. У зошиті, про який йшлося, цей список йде п'ятим (с. 16–24) і має заголовок: «Specyfikacya xiąg Pisanych Manuskryptow wziętych z Pod № 17 et 28 y (sic) Biblioteki Bialskiey JO xznu Jmci Anny z xiąg Lubartow Radziwillowey Kanclerzyniey WWXL y do Nieswiza przy archiwach odesłanych A 1736 die 6us 9bris». У першому стовпчику опису було вказано «Numer teraznieyszy Signatur», у другому — назва книги, у третьому — «Numerus Pod ktorym znajdowały się te xięgi w Bibliotece Bialskiey sub № 17 et 28 mnieyszey». «Специфікація» має 52 позиції. На с. 18, під номером 17 зустрічається рукопис: „Hystorye po Rusku pisane o krolu Vhorskim takez o WKLM y zmuudzkiem. Tudziesz o kniazu nazwanym Witow, który corkę swą wydał za kniazia wielkiego Moskiewskiego Wasila Dmitrowicza sub ~ ~ No 24”. Як бачим, для опису рукопису виділені зовсім інші частини збірки, ніж виділив для свого опису Ю. У. Немцевіч: «Исторыя в Атыли короли угорьскомъ» („o krolu Vhorskim”) та «Летописецъ великого кнѣтва литовьского и жомо^ттсько^{го}» („o WKLM y zmuudz-

59 Dymicka-Wołoszyńska H., „Radziwiłł Michał Kazimierz zwany „Rybeńko”, *PSB*. Т. XXX/2, z. 125. S. 299–306.

60 Єроніма Флоріана Радзивила (1715–1760): *PSB*. Т. XXX/1, z. 124. S. 185.

Анна Радзівилівна
 жонка князя
 великого князя

Рис. 2. Автограф кн. Анни з Сангушків Радзивил у «Специфікації»

kim»). Крім того, у останньому було виділено оповідання „o kniaziu nazwanym Witow, który corkę swą wydał za kniazia wielkiego Moskiewskiego Wasila Dmitrowicza” (в рукописі, арк. 256–257: «Кнѣзь Вито^{вт} кне^жну свою ѿдалъ за великого кнѣза Моско^вского Васи^ла Дѣмитровича», причому надстрочна скорописна лігатура «вт», де чітко видно тільки «в», була прочитана як «в»). Вибір саме цих складових для опису збірки, можна пояснити актуальністю кожної з частин рукопису. Судячи за маргіналіями, більше читалися частини III та IV збірки, тобто саме ті твори, які внесені до «Специфікації»⁶¹.

З огляду на те, що у «Специфікації» відмічено рукописи, які або не дійшли до нас (наприклад, рукопис (автограф?) праці Альберта Віюка-Кояловича «Fasti Radiviliani»), або ніяк не могли поєднатися (наприклад, як ті ж таки «Fasti Radiviliani», джерелом для яких була праця Стрийковського «O początkach i wywodach...»⁶²), видається цікавим видати «Специфікацію» повністю. У додатку поміщений повний текст «Специфікації».

61 Першим це помітив А. Н. Веселовський: «насколько можно судить по рукописным (польским и русским) отметкам читателей сборника, они более всего интересовались Литовскою хроникой и Аттилой, тогда как “сербские повести” были почти забыты». (Веселовский А. Н. Из истории романа и повести... С. 129.)

62 Albertas Vijūkas-Kojalavičius. Lietuvo istorijos įvairenybės. 1 dalis. (Vilnius: LLTI, 2003), 232, 18 past.

ДОДАТОК

Disposition de Biala 1736 — Summaryusze Biblioteki y Archiwum Bialskiego, Archiwum Główny Akt Dawnych w Warszawie. Archiwum Radziwiłłów. Dział XXVII. Rkps. 10. (stara signatura: VIII–9)*

s. 16–24

Specyfikacya xiąg Pisanych Manuskryptow wyiętych z Pod No 17 et 28 y (sic) Biblioteki Bialskiej JO xzny Jmci Anny z xiąg Lubartow Radziwiłłowej Kanclerzyney WWXL y do Nieswiza przy archiwach odesłanych A 1736 die 6us 9bris

Numer terazniejszy y Signatur		Numerus Pod ktorym znaydowały się te xięgi w Bibliotece Bialskiej sub N 17 et 28 mniejszy
1.	Roczne Proiekta za Panowania Jana III podczas Interregnum Jego	sub ~ ~ № 3
2.	Nota Roczne za Panowania Jana III anno 1688	sub ~ ~ № 4
3.	Proiekta Roznych Transakcyi podczas Interregnum Jana III	sub ~ ~ № 5
4.	Mowy Rozne Seymowe Staroswieckie y Nota iako tez Interregna rozne Roku 1606	sub ~ ~ № 9
5.	Roznych rzeczy Transakcie Stanisława Orzelskiego Wierszow Polskich Lacinskih ku zabawie uciesznych, Reskrypta rozne. Copie Listow Comput Generalny podatkow Rzpłtey Roku 1661 y rozne Curiosa	sub ~ ~ № 11
6.	Rozne Kopie Proiektow y Transakcyi Processow poczowszy od Roku 1644 do Roku 1666	sub ~ ~ № 12
7.	Apologia Prolibertate Republicae et Legitibus Regni Poloniae, albo zebranie Constytucyi, dowodząc że Krolowie Polscy Dziedzictw nabywac nie mogą Roku 1626. to jest ani w Koronie ani w W ^m XL ^m	sub ~ ~ № 13
8.	Compendium Roznych Listow y mowy dawney, tak Publiczney, iako y Prywatney, ktore w Wielkiej materyi od roznych Stanow zakombinowaną // ^[s. 17] roznych lat to jest A. 1695. A 1686	sub ~ ~ № 14

* При публікації збережено оригінальний правопис, а також синтаксис.

9.	Transakcye Rozne xcia Jmci Krzysztofa Radziwiłła, o zaciągu Woennym y Progressie expedydycyi Infflandskey, to jest Kopie Listow do roznych senatorow pisane od xcia Jmci Radziwiłła Hetmana Polnego WXL ^o poczawszy od Roku 1621 do Roku 1623	sub ~ ~ № 15
10.	Statut WXL ktorym się sądzą Woiewodztwa te, Kijowskie, Wołynskie, Braclawskie, Wydany w Wilnie Roku 1566	sub ~ ~ № 16 ^[1]
11.	Copie Procederu rozneho staroscinskiego, albo Ordo woienne za Krola Jmsci Stefana przez Jmsci Jana Zamoyskiego Kanclerza y Hetmana Koronnego Spisane	sub ~ ~ № 18
12.	Regestr Lustracyi Woiewodztw Połockiego y Mazowieckiego Roku 1569	sub ~ ~ № 19
13.	Proiektow roznych Transakcyi Podczas woyny Lubomirskiego z Początku połącinnie a ku Koncowie po Polsku pisane Reskrypta od Krola Jmci Roku 1664 y roznych lat znaiduiąsię	sub ~ ~ № 20
14.	Poemata albo wiersze Lacinskie Composycyi Andrzeia Kryckiego w rzeczach wprzod woennych wierszem opisiuią iego, a Osobliwe o Woynie z Moskwą za Zygmunta Augusta Krola Polskiego y w Innych Circumstancyach czasu. Takze nagrobki Krolem y roznym Monarchom opisiuiąc wierszem Zalosnym etc. Na ostatku rozne Trakcye swieckie Dialogi, iako się obszerniey pokazue z Czytania tych //s. 18] ze Manuskryptow	sub ~ ~ № 21
15.	Transakcye y Proiekta roznych rzeczy sub Interregno Krola Jmci Jana III zaczęte d. 26 Junii A 1696 ad An 1697	sub ~ ~ № 22
16.	Kopie Listow roznych, papiezkich, cesarskich Krolewskich do Kardynała Gieorgiusza Radziwiłła pisanych Item. Kopie roznych Fundacyi Kosciolow do Domu Radziwiłłowskiego należących od Roku poczawszy 1583 do Roku 1599 zebrane	sub ~ ~ № 23
17.	Hystorye po Rusku pisane o krolu Vhorskim takze o WKLm y zmuyszkim. Tudziesz o kniaziu nazwanym Witow, ktory corkę swą wydał za kniazia wielkiego Moskiewskiego Wasila Dmitrowicza	sub ~ ~ № 24
18.	Kopie Listow do roznych Panow y xęzy pisanych poczawszy od Roku 1594 do Roku 1599	sub ~ ~ № 25
19.	Regestr z Kromera Krotko zebranych Dziejow y Czynow tak w Koronie Polskiej iako y WXLm y napogranicach Litewskich Stalych zopisaniem dowodnieszym zaraz na Początku tego Regestru y Xięgi cosię w niey zawiera, gdzie czego szukac potrzeba, iako to o Krolach y xiazętach Polskich, obra się Ich ponowania y zayscia, osobliwe zebrawszy Curiositates	sub ~ ~ № 26

[1] Радзивилівський (?) — НБУВ. ОР. Ф. 1. № 4151.

20.	Opisanie Insuly, Wod, Morza Mediteraneum Nazywającego się. Ktora Insula nazywa się Giewica, Gibralta y Cypra etc po włosku pisane	sub ~ ~ № 28
21.	Opera y Komedye Saltow po Włosku pisane	sub ~ ~ № 29//[s. 19]
22.	Oryginal Strykowskiego o wywodach: dzielnościach spraw Rycerskich y Domowych Sławnego Narodu Litewskiego	sub ~ ~ № 32 ^[2]
23.	Akta sądow JO xcia Jmci Alexandra Ludowika Radziwiłła Marszałka WWXL° Od prawniących w Roku 1640	sub ~ ~ № 33
24.	Dyaryusz Confederacyi Tarnogradskiej U ktorym Listy Panow Rad, Punkta Istrukcye, Deklaracye, Sessyi etc. zaczętey d. 26 9bris A. 1715	sub ~ ~ № 34
25.	Idem Cały Cosmografey Ręka JO xcia Jmci Jerzego Radziwiłła podczaszego WXL° pysaney	sub ~ ~ № 35
26.	Rokosz, to jest zjazd Ludzi Stanu szlacheckiego Prawiem Pospolitym nieopisanym bo za Consensem Inszych albo adminus potiores partes In Resp̄ca. Zgromadzony dla naprawy y wprowadzenia w Ryze Wyz pewnych Praw Z wętlonych Wolności do Wytknienia y pokarania tych, który mimo Vocatią Swoią przyczyną tego byli etc. Aten zjazd za Sandomirzem na Gorze pod Pokrywnią przy Wsi Sosniczancy na dzien 7 sierpnia Nazwaney A 1606	sub ~ ~ № 36
27.	Rokosz albo zjazd ludzi Stanu szlacheckiego Prawiem Pospolitym nieopisanym bo za Consensem Inszych albo adminus potiores partes In Resp̄ca. Zgromadzony dla naprawy y wprowadzenia w Ryze Wyzpewnych Praw Z wętlonych Wolności do Wytknienia y pokarania tych, który mimo Vocatią Swoią przyczyną tego byli etc. A ten zjazd za Sandomirzem na Gorze pod Pokrywnią przy Wsi Sosniczancy na dzien 6 sierpnia Rū 1606 naznaczony był	sub ~ ~ № 37
28.	Kwity Jarosza Wołłowicza Starosty Generalnego roznym dawane, na rozne Pobory //[s. 20] poczawszy Roku 1614 do Roku 1631	sub ~ ~ № 38
29.	Hystorye y deskrypcye kraioy Niemieckich po Francuzsku pisane	sub ~ ~ № 39
30.	Kopie Przywileioy Litewskich do Domu Radziwiłłowskiego Należących, ktorych Przywileioy Oryginaly są w Archiwach ktore Przywileie dane iest od Krola Jmci Zygmunta Augusta renowewane y confirmowane w Roku 1551. Druga taka iest xęga tych Przywileioy Słowo w Słowo	sub ~ ~ № 24 — ”— № 40 ^[3]

[2] Рукопис озаглавлений після присвяти Юрію Олельковичу на стор. 10: „Maczieia Strikowskie° O Początkach wywodach dzielnościach Sprawach Rycerskich i domowych Sławnego narodu Litewskiego Żemoidzkiego y Ruskiego Przed tim nigdy od żadnego ani Kuszone ani opisane Z natchnienia Bożego a uprzemie pilnego doświadczenia” (Biblioteka Narodowa w Warszawie. Dział rękopisów. Nr. III 6806).

[3] Згідно з відомостями, поданими Е. Котлубаєм, оригінали привілеїв Радзивілам на князівський титул для Несвізько-Олицької гілки від 1547 та 1549 рр. знаходилися у Несвізькому архіві. У 1846 р. їх забрав несвізький ординат Вільгельм Радзивил до Познані. Див.: Kotlubaj E. Życie Janusza Radziwiłła. Wilno, Witebsk, 1859. S. 10, przyp. a).

31.	Hystorye opisania rozney Familiey Starodawney Rzymiskiey y Włoskiey po Włosku pisane	sub ~ ~ № 41
32.	Cautia o Woynie Inflandskiey za czasow Krola Imci Zygmunta Augusta pisana Po lacinie z Wielkim Magistrem Inlandskim poczowszy Roku 1560 die 14 Februarij. Tuz Contenta Przywileiow Inlandskich w Roku 1422 pisanych	sub ~ ~ № 42
33.	Traktata Brandenburskie połacinie pisane Roku 1657	sub ~ ~ № 43
34.	Jawney Niewinnosci Manifest Bogu, Swiatu, oyczyźnie przez WJnP ^a Jerzego Sebastyana Hrabi na Wiszniowcu y Jarosławiu Lubomirskiego Marszałka Wielkiego Hetmana Polnego Koronnego Generała Małopolskiego, Krakowskiego, Chmielnickiego, Nizynskiego, Peresławskiego Olsztynskiego, Kazimirskiego etc. Staroste podany z przydaniem Perspektywy y na Process Responsa na Informacją Dyskursu Ziemianina y Innych wiadomosci godnych Roku 1666 ^[4]	sub ~ ~ № 44
35.	Materya poszczęśliwey Koronacyi Krola Imci Stanisława I. Rozdania Praw Con// ^[s. 21] sensow, Confirmacyi roznym stanom na starostwa etc Roku 1706	sub ~ ~ № 45
36.	Notanda orządzeniu Krolewstwa Swego Henryka IV, Ludwika XIII y XIV, Krolow Francuzskich po Francuzsku pisane A 1688	sub ~ ~ № 46
37.	Kopie Listow roznych y Transakcyi nowych takze roznych Instrukcyi nayduią się Akta Panow Rad Koronnych y Litewskich, to jest Przysęga do Zawarcia Pakt y Sprawiedliwosci sądach nie poprzedzając ale iak u przypadnie z Regestrū sądzie etc. Tuz się Akta Krolow znajduią poczowszy od Lecha I az do Augusta II	sub ~ ~ № 47
38.	Manuskrypta JO xcia Imci Albrychta Radziwiłła Kanclerza WWXL ^o ręka pisane poczowszy Roku 1632 do Roku 1653	sub ~ ~ № 49 ^[5]
39.	Fasty albo raczej Jesta Illuśmae Domus Ducem Radziwiłł Compendio Continentis ^[6]	sub ~ ~ № 50

[4] Вид: Publicae innocentiae manifestum Deo mundo patriae per Illustrissimum Dominum D. Georgium Sebastianum Comitem in Wisnicz & Jarosław Lubomirski Supremum Regni Marschalcum & Campi Ducem Generale Minoris Poloniae Cracovien, Chmielnicen, Nizynen, Olsztynen, Periaslaven, Kazimirien, capitaneum. Bonoq[ue] publico porrectum anno Reparatae Salutis M. DC. LXVI. [S. l., s. n., 1666 ca].

[5] Тепер цей рукопис знаходиться в Кракові (Zbiór Czartoryjskich Muzeum Narodowego w Krakowie. Sygn. 2356 II). Вид: Radziwiłł Albrycht Stanisław. Memoriale rerum gestarum in Polonia. 1632–1656 / opracowali Adam Przyboś i Roman Żelewski. T. 1–5. Wrocław; Warszawa; Kraków: Wyd. PAN, 1968–1975. Видавці *Меморіалу* зазначили, що «рукопис Чарторийських походить з зібрань Радзивилів. Стверджуємо це на підставі сигнатури з XVII ст. на третій сторінці рукопису: „№ 49 Manuskrupa” (sic). Потім перейшов цей рукопис до зібрання Францішка Любомирського, про що говорить напис на титульній сторінці почерком XVIII ст.: “Ex libris Francisci Drusi Lubomirski”. Печатка з написом: „Z Biblioteki Puławskiej XX. Czartoryskich”, свідчить про подальшу його долю» (Radziwiłł Albrycht Stanisław. Memoriale rerum gestarum in Polonia. 1632–1656. T. 1: 1632–1633 / opracowali Adam Przyboś i Roman Żelewski. Wrocław; Warszawa; Kraków: Wyd. PAN, 1968. S. LV).

[6] Судячи з усього, це був рукопис (автограф?) праці Альберта Віюка-Кояловича, яка вийшла друком 1653 р.: „Fasti Radiviliani Gesta illustrissimae Domus Ducum Radziwiłł Compendio

40.	Wpisywanie Spraw WWdztwa Wilenskiego, przez JO xcia Imci Christofora Radziwiłła WWdę Wilenskiego, Naprzod Daniny Arendy postanowienia urzędnikom y Inne z Strony Imion y Pozytkow WWdztwa Wilenskiego anizey w teyze xiędżę sprawy JK Mći Woiewodztwa Należące Roku 1604	sub ~ ~ № 51 ^[7]
41.	Regestr albo Inwentarz Podania Woiewodztwa Wilenskiego, tak tez Dworow Własci ku temu należących po smierci JW Im Pana Leona Sapichy WWdy Wilenskiego Hetmana W ^o XL ^o z rozkazania Krola Imci, a z porzuczenia JW Im P ^a Paca podskarbiego ziemskiego y pisarza WXL ^o Brzesskiego Przemyskiego, Bersztanskiego, Lawarzynskiego, Rekanaszskiego (!) y Oranskiego etc. Dzierzawcy, przez mnie Stanisława Reymarta skarbnego WXL ^o // ^[s. 22] klucznika y podklucznego Wilenskiego z Daniną y Przywileiem Krola Imci Pana Naszego Miłosciwego Dobr JO xcia Imci Panu Krzystofowi Radziwiłłowi xciu na Birzach y Dubinkach teraznieyszemu WWdzie Wilenskiemu Hetmanowi WXL ^o Zymorskiemu Seywerskiemu Poszerwinskiemu etc staroscie Administratorowi Oekonomiey Mohilewskiey, Podany w Miesiącu 9brze w Roku 1639	sub ~ ~ № 52
42.	Liczba WJmP ^a Jarosza Wołowicza Podskariego Ziemskiego y Pisarza WXL ^o z Pieniędzy z Administracyi, y z Poskarbstwa ziemskiego, przez P. Łukasza Wanowicza Skarbnego, tak przez Imci samego, iako przez P ^a Pawła Jakimowicza Hołowni Pisarza, przez P ^a Mikołaja Brolnickiego Skarbnego, do skarbu przymowanych, iako ten Wzrząd ImPan Podskarbi posmierci godnego Pamięci WImPana Andrzeia Zawiszy Podskariego ziemskiego za Listy JKMci w Administracyą swoią wziął, a potym Podskarbigim Ziemskim został od die 6 Marca Roku 1604 do die 16 9brisu Roku 1615 Lat 12	sub ~ ~ № 53
43.	Metryka spraw WWdztwa Trockiego gdy JO xze Pan Mikołay Christofor Radziwiłł, xżę na Olyce y Nieswiezu Hrabi na Szydłowcu y Mirze etc WWdą Trockim był, Odprawowanie przez mię naynizszego obecnego sługę JO xzney Mći mającego Wawrzyńca Kochana Ręką Własną Roku 1591	sub ~ ~ № 54 ^[8]
44.	Liczba stołowa JW JmPana Jarosza Wołowicza starosty zmoyszkiego z Podskarbstwa ziemskiego WXL ^o od Roku 1609 do Roku 1615	sub ~ ~ № 55
45.	Schidlovicia Domus Unicum Domesticum w Cnocie y Zaczności Vrodzonego y Chwalebego Przykładu Familiey Polskiej od Dziadow // ^[s. 23] Pradziadow, gdzie iest Herby i osoby malowane Menskiey y Białogłowskiey Płec na Pargaminie	sub ~ ~ № 56

continentes. Auctore Alberto Wiiuk-Koialowicz, Soc. iesu., Vilnae, Typis Academicis Soc. Iesu. Anno Christi M. DC. LIII." [in:] Albertas Vijiukas-Kojalavičius. Lietuvo istorijos įvairenybės. I dalis. Vilnius: LLTI, 2003. P. 218–447. "Fasti Radiviliani" присвячена Янушу Радзивилу.

[7] Zielinska T. Archiwa Radziwiłłow... S. 122(?).

[8] Zielinska T. Archiwa Radziwiłłow... S. 122(?).

46.	Peregrynacya JW Jm Pana Jakoba Sobieskiego W̄W̄dy Ruskiego	sub ~ ~ № 57
47.	Zywot JO xcia Jmci Bogusława Radziwiłła ^[9]	sub ~ ~ № 58 ^[10]
48.	Xięga Manuskryptow rozných, to iest 1mo. Tabella zebranych Krolow Polskich ktorych Lat Koronowani byli. 2do Motus publici albo Rokosz. 3tio Oratie rozných Jehmci etc. 4to Ordynacya xcia Ostrowskiego 5to. Na' Władysława Zygmunta Polskiego y szwiedzkiego Krolewicz, Tryumf miłosci Wierszami opisane 6to do Papieza za Clemensa Oratie 7mo Ordynacya Zamoyska etc. 8vo Przywileie Zygmunta Augusta zaiazdu Bielskiego y negotio Wnionsi y rozných senatorow ostatnego Stanowienia około Vnney Punkta, Racye, proparte Litwy przeciwko podanemu z Narodu Polskiego Biskupowi Wilenskiemu y Roznych Panow Listy pisane do Krolow etc.	sub ~ ~ № 59
49.	Extrakt z Metryki Wielkiej Koronney spisania Granic miedzy Koroną y WXL ^m zaczowszy od Brzeskiego Wwdztwa Miasteczka y Dworu Woinia y od WWdztwa Lubelskiego Miasteczka Parcewa Polesie, Wołyn z Łuckiem, Kijew, Braclaw, Wlewo przy Litwie zostawuiąc do Rzeki Morakwy w Dnistr, przez Wasila Ciszkiewicza y Woyciecha Lenartowicza u Roku 1546 za Panowania Krola Zygmunta Augusta, wydany z Kancellaryi Krolewskiej pod Pieczęcią Wielka z Popisem Andrzeia Lipskiego Ep̄pa Luceowiēn Regni Cancellarij A 1620	sub ~ ~ № 6
50.	Registr Przywileiow za Panowania // ^[s. 24] Naiasnieyszego Krola Jmci Stanisława I. W kancellaryi WXL ^o Pięczetowanych. Tuz Copie samych Przywileiow Confirmacyi na rozne starostwa Maiętnosci Daniny, iako tez yna Wrzędy dawane od Roku 1706 do Roku 1709	sub ~ ~ № 62
51.	Codynatio Jurium stanow WXL ^o z koroną Polską w Grodzie Warszawskim A 1697. Tuz Papiery Pospolitego Ruszenia WWdztw y Powiatow Przy Koncu Registr Popisanych Chorągwi znajduią się	sub ~ ~ № 63
52.	Memoryał rzeczy znaczniejszych połacinie pisany ręką JO xcia Jmci Albrychta Stanisława Radziwiłła Kanclerza	sub ~ ~ № 66 ^[11]

[9] Вид.: Żywot Jaśnie Oświeconego Książęcia Bogusława Radziwiłła / wyd. A. Popliński, Poznań, 1840. — Вісімнадцятивічний переклад латинського оригіналу, т. зв. *Curses vitae*, написаного в основному Самуелем Пшипковським, а збереженого в унікальному рукописі в *Bibliothèque Nationale* в Парижі (PSB. T. 30/2. Z. 124. S. 172).

[10] Навпроти номерів 46 та 47 приписка іншим почерком: „Te Dwie księgi zostają się w Bialej, ponieważ takie drugie są w Syna mego xcia Hetmana”.

[11] Тепер цей рукопис зберігається у Бібліотеці ім. Е. Рачинського у Познані (Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Raczyńskiego, Poznań. Rkp. Nr 96). Польський список «Меморіалу» має заголовок: „Memoryał rzeczy znaczniejszych, które się w Polsce działy od śmierci Zygmunta III od Roku Pańskiego 1632 aż do roku 1652 spisany po łacinie przez Jaśnie Oświeconnego Xiążęcia Jmci Albrychta Stanisława Radziwiłła, Kanclerza WW Xięstwa Litewskiego, a przez Jaśnie Oświeconego Xiążę[cia] Jmci Hieronima Floryana Radziwiłła, Kanclerzycza W. X. Litewskiego, Praprawnuka pomienionego, przetłumaczony Roku 1731”. Цей рукопис (як і ще один польсько-

WWXL° od Śmierci Zygmunta III od Roku 1632 do Roku 1652, które się w Polsce działy
--

AKXRadziwillowa
to wszystko zostaje się młodszego syna^[12]

мовний список з цієї бібліотеки Rkps. Nr 3, датований кінцем XVIII — початком XIX ст.), мав походити з зібрання Ю. У. Немцевіча. Див.: Radziwiłł Albrycht Stanisław. *Memoriale rerum gestarum in Polonia. 1632–1656*. T. I: 1632–1633 / opracowali Adam Przyboś i Roman Żelewski. Wrocław; Warszawa; Kraków: Wyd. PAN, 1968. S. V–VI, nota 4.

[12] Єроніма Флоріана Радзивіла (1715–1760). PSB. t. 30. s. 185.